

culture is grounded as a special measure discovering scientific quality of culture in the whole. At least the article suggests a new approach according to it a scientific culture should be base by means of which the criteria to estimate progressive level of scientific consciousness will be established.

Keywords: culture, scientific culture, function, social functions of scientific culture

УДК: 141.7 : 316.42

ЛЕПСЬКИЙ М.А.

доктор філософських наук, професор,
декан факультету соціології та управління
Запорізького національного університету (м. Запоріжжя, Україна)
e-mail: waysensey@gmail.com

ТЕОРІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ФРАКТАЛЬНОСТІ: ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ПРЕДМЕТНОГО ПОЛЯ

Анотація

Стаття присвячена осмисленню підвалин теорії соціальної фрактальності, як постановки проблеми та окреслення її предметного поля. Метою статті є розкриття можливостей теоретичного застосування ідей фрактального підходу у дослідженні соціальних процесів. У статті визначено можливості та предметне поле застосування теорії соціальної фрактальності на основі дослідження процесів скейлінгу (масштабування), самоподібності, ітерацій, повторювальності, атракції та репеленції (введено у науковий обіг у цій статті).

Ключові слова: соціальна фрактальність, скейлінг, самоподібність, ітерація, повторювальність, пертайлінг, атракція, репеленція.

Постановка наукової проблеми. Сучасні концепції соціального прогресу все частіше звертаються до концепції сталого людського розвитку, яка була оприлюднена у 1990 році та в Україні стала відома з 1995 року. Ця концепція досліджувалася, змінювалася та повторювалася протягом 25 років. Ідея, яка має під собою об'єктивні потреби людей, стає соціальним фракталом, що масштабується на рівні окремих людей, груп, спільнот, держав та їх об'єднань. Це, безперечно, пов'язане з діяльністю людей, у їх цілепокладанні та раціональному виборі громадянського життя, але разом з тим тиражуються практики соціальної поведінки у відстоюванні прав людей, їх гідності та життя позбавленого бідності та зубожіння. Це не є поодиноким випадком тиражування ідеї та діяльності людей, таких процесів та подій багато та вони визначають необхідність уважного дослідження.

Самоподібність соціальної активності людей у відстоюванні своїх прав та прагнення до кращого життя потребує дослідження у використанні методології та методик теорій самоорганізації, інституалізації, самоподібності, які формують нові парадигмальні рамки осмислення, що спрямоване на з'ясування закономірностей нестабільних, нелінійних процесів, часто-густо, у глобальному масштабі. Актуалізують проблему розвитку розповсюдження та тиражування самоподібних соціальних явищ розвитку події ХХІ століття, які зазнали нових викликів, починаючи від глобального тероризму, локальних війн, низки революцій у світі, глобальних катастроф та масштабних міграційних процесів у бік «розвинутих країн» за високою якістю життя.

Все це свідчить також про формування нових глобальних соціальних технологій, які мають основу у об'єктивних повторювальних процесах, що дозволяє інституціалізувати та закріплювати форми результативної діяльності, що як комплекс операцій та процедур, які, щонайменше, мають характеристики штучності, тиражованості, результативності, повторювальності. У цих процесах також актуалізованим є дослідження самоподібності, повторювальності та масштабування, які є центральними у фрактальній геометрії, теорії, яка розроблювалася для відображення нерівності, фрагментарності, самовідтворення подібності. На наш погляд, суттєві положення цієї теорії можливо та необхідно застосовувати для аналізу процесів, які відбуваються у соціальному, в тому числі й сталому людському, розвитку, відображаються та усвідомлюються як ідеї.

Оскільки соціальна активність як у цілеорієнтованих, раціональних, себто діяльнісних формах та неусвідомлених, поведінкових, формах має загальне, схоже, ітераційне (повторювальне), та вузлові

характеристики мереживості, фреймовості, природності або штучності, то поступово стає необхідність усвідомлення проблеми соціальної фрактальності.

Цілі статті та постановка завдань. Метою цієї статті є розкриття можливостей теоретичного застосування ідей фрактального підходу у дослідженні соціальних процесів. Для реалізації зазначеної мети необхідно вирішити такі завдання: дослідження суттєвих положень фрактального підходу, відповідність його основних положень суттєвим соціальним процесам, визначення атрибутів фрактального підходу у соціальних процесах та його предметного поля.

Невизначена наукова проблема, якій присвячено статтю. Стаття розкриває можливості застосування теорії соціальної фрактальності у «першому наближенні», відповідно до специфіки соціальних процесів з характеристиками фрагментарності та роздрібненості на частини, підґрунтям є визначення основних процесів формування соціальних фракталів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання наукової проблеми. У якості первістків фрактального підходу, як правило, згадують роботи математиків з Оксфорду Генрі Смита, його роботи в 1875 році, та Георга Кантора (1845-1918). Засновником фрактального підходу як частини ітераційної геометрії, є Бенуа Манделброт [1]. У більшості наукових досліджень з фрактальної геометрії мова йде про математичний апарат та практику його застосування [2]. Цей підхід використовувався задля вдосконалювання дослідження вимірювання іррегулярних площ, віртуальних засобів відображення «зламаного» ландшафту, будови всесвіту [3] вимірювання фрактальної розмірності річок та озер, у процесах турбулентності та формування блискавок [4], у зв'язку з синергетикою, практики дизайнерів та модельєрів [5]. Особливе значення щодо практики застосування фрактального підходу у біології та екології мають роботи колективу авторів під керівництвом Гелашвили Д.Б. [6]. Цей підхід поступово знайшов місце в економіці у дослідженні хаотичних процесів Е. Петерса [7] та О. Алмазова [8]. Фрактальний підхід у хаотичному та іррегулярному будівництві досліджують навіть у з'ясуванні «чернеток» та «чорнових» пірамід, в африканській декоративній культурі та архітектурі – дослідження Рона Енглеса, а також сучасні архітектурні фрактальні дослідження, що налічують сотні статей та вже десятки монографій.

Сучасний відхід соціології та соціальної філософії від жорстко детермінованих моделей дослідження соціальних та суспільних процесів до дослідження хаосу та порядку підштовхує до пошуку застосування синергетичної та фрактальної парадигми у відносинах між людьми, групами, спільнотами та суспільствами в умовах домінації складних, невизначених, хаотичних процесів.

Тому у цій статті зроблена спроба дослідити того, як можлива фрактальна теорія у соціальних процесах, які умови є показниками обґрунтованості її застосування, з врахуванням специфіки соціальних процесів.

Виклад основного матеріалу дослідження та обґрунтування отриманих наукових результатів. Теорію фракталів традиційно починають з визначення поняття, що позначає її сутність. «Фрактал» винайшов Б. Мандельброт в 1975 році [1, с.18]. Цей автор пояснює, що воно утворено від латинського прикметника "fractus", що походить від дієслова «дробити на частини» або створювати іррегулярні фрагменти. Фрактали як математичні сутності з'явилися вперше в 1875 році, коли Карл Вєрштраєс (Karl Weierstrass) відкрив безперервну недиференційовану функцію [3, с.126].

Так, за словами Є. Федера – одного з найбільш яскравих апологетів фрактальної геометрії – Мандельброт в приватній бесіді дав досить загальне визначення: «... фракталом називається структура, що складається з частин, які в якомусь сенсі подібні цілому» [2, с. 19].

Формування подібної форми, схожість якої зберігається незалежно від масштабу, власне і утверджується як фрактальність. Для нашого дослідження є важливим, що в ідеї сталого людського розвитку, частка, яка відображує ціле є людина, а бажаним цілим є допоки ще фрагментоване людство, яке має образи своєї цілісності у діяльності інститутів цілісності, перш за все, ООН, але часто знаходяться у дискримінації в інтересах окремих глобальних гравців. Для можливості використання теорії фракталів відносно ідеї сталого людського розвитку, яка визначає соціальну поведінку людей необхідно розглянути основні атрибутивні характеристики фракталів та можливість їх застосування відносно відображення феномену сталого людського розвитку зокрема та соціального розвитку в цілому.

Фолкoner (Falconer, 1985), говорячи про визначення фрактала, абсолютно справедливо нарікає, що в математиці дати це визначення настільки ж складно, як і сформулювати дефініцію «життя» в біології. Можна лише перерахувати деякі властивості, які (не обов'язково усі) можуть мати ці об'єкти. Зазвичай, якщо говорять, що множина F є фракталом, то мають на увазі таке:

- 1) F має тонку структуру, тобто деталі досить малих масштабів.

2) F є занадто нерегулярним для того, щоб описуватися традиційною геометрією як локально, так і глобально.

3) F має деяку самоподібність, можливо приблизну або статистичну.

4) Зазвичай яка-небудь певна «фрактальна розмірність» F більше, ніж його топологічна розмірність.

5) У багатьох цікавих випадках множина F визначається дуже просто, можливо рекурсивно.

Четверта з цих властивостей відповідає первісному визначенню, яке надав Мандельброт (Mandelbrot, 1982), причому під фрактальною розмірністю в цьому визначенні розумілася розмірність Хаусдорфа-Безіковича. [6, с.48]

Фрактальні об'єкти мають дивовижні властивості - як у цілому, так і будь-які їх ділянки володіють однією і тією ж розмірністю. Ця властивість називається самоподібністю [4, с.20]

До того ж важливим є визначення власне самоподібності. «Будемо вважати об'єкт, який можна відтворити шляхом збільшення будь-якої його частини, самоподібним, або інваріантним при перетворенні подібності».

У центрі ідеї сталого людського розвитку знаходяться ще перші інтуїції її авторів Амартія Сена та Махбуба уль-Хака після військових та гуманітарних катастроф у Бенгалії 1943 році та в Пакистані 1947 році, що супроводжувалися голодом та геноцидом. Тому постало питання про людину, її зв'язки, вибір можливості подолання цих негативних процесів у кооперативному, солідарному та демократичному режимах відносин.

У цьому випадку нелінійність та нестабільність людського розвитку пов'язана вибором людей та цей вибір, розмірність сталого людського розвитку, значно більше, ніж його соціальна топологія. При цьому слід визначити наявність конкурентних фракталів руйнування, які тиражуються у соціальному хаосі. Топологія зв'язків та розповсюдження фракталів прагнуть, за визначенням Мандельброта, до пертайлінгу, «повного покриття деякої площі щільно прилеглими один до одного самоподібними плитками» [1, с.18-19].

Самоподібність соціальних фракталів безпосередньо пов'язана з людськими культурними атракторами, які розглядаються у процесах формування діаспор або національно-культурних мереж, що пересікають держави, регіони та мають ту чи іншу локалізацію. Це має схожість до скейлінгу у природі та його відображення у теорії фракталів.

Зростання дерев та дренажні системи річкових басейнів, рослинний покрив і лісові пожежі, структура хмарності і грозові електричні розряди, просочування рідини крізь ґрунти та сейсмічність, еволюція популяцій – все це приклади активного прояву самоподібності. Це явище називають скейлінгом (від англ. Scaling - масштабування, зміна масштабу). Скейлінг буває просторовим, часовим або просторово-часовим [6, с.45]. Скейлінг дозволяє визначити розмірність людей до війни та миру, до нормального життя у правовому порядку та навпаки, у відтворенні злочинної культури дискримінації прав людей. Для соціальних відносин значним є механізм подібності і формування його в різних масштабах без втрати форми, наприклад, розвинутих країн, які у сучасних подіях світу знаходяться під тиском міграційних фракталів ззовні та внутрішньо.

З позиції фрактальної математики подібність може бути регулярною, якщо повторюваність повна, відбувається повторення деякого детермінованого алгоритму, та, так звані випадкові, або стохастичні фрактали, при наявності факторів нелінійності.

«Їх основна відмінність від регулярних фракталів полягає в тому, що властивість самоподібності проявляється в них статистично. Самоподібність проявляється в ансамблі і тільки після відповідного усереднення за всіма статистично незалежними реалізаціями об'єкта. При цьому для конкретної реалізації збільшена частина фрактала точно не ідентична вихідному фрагменту, проте їх статистичні характеристики збігаються» [6, с.58].

На наш погляд, прикладом, який має значну пояснювальну силу є фантастична аналогія, запропонована Деном Сіммонсом в циклі «Гіперіон», в якому масштабна мета або мегаглобальна керуюча сила, що визначає переміщення в галактиці, виникла після ряду процесів самоорганізації з мікрорівня, наймінімальнішого мікрокомпоненту інформаційного «вірусу», що складається з ланцюжка даних, нерозрізненого за своєю мінімальністю «антивірусом».

Саме цей нерозрізнений компонент після низки симбіотичних об'єднань поступово став домінуючим у самоподібності на всіх рівнях масштабування і визначив динаміку процесів, що відбуваються в техніко-соціальній системі. Всіх дієздатних нечленів самоподібна система розглядала як чуже та при його відсутності дієздатності як ресурсу.

Фрактальні аналогії від мікро до макро рівня у політичній структурі можливо знайти і у сучасних описах політичних систем. У недавній роботі «кремлівського» епатажного політтехнолога Б. Павловського описаний подібний процес самоорганізації системи РФ.

Таким геном самоподібності, на думку Б. Павловського, є слабкість та нікчемність, які спростовують державу як інститут (структуру сили), зберігаючи державність, у якій слабкість виживає, керує та розподіляє ресурси. При цьому формуються форс-мажорні конструкції сили в слабкості. Доступ до влади, розподіл та продажі ресурсів визначає приналежність до преміального класу у протизазі якому залишається маса населення. Відповідно, базова матриця, що визначає розподіл влади та ресурсів команди, еліти та преміального класу (у взаємоперетені та входження цих структур) зцентрована навколо образу «правителя» [9].

Ця слабкість та нікчемність за принципом гомеопатії – «подібне притягує подібне», детермінує фрактальні структури як у внутрішній, так і зовнішній політиці. Зневіра політикуму Росії та виправдання «нікчемності» подібних режимів є основою майбутньої руйнації, оскільки існує «інший ген» – «гідності». Так у моїй приватній розмові з розумними російськими аналітиками на питання: «Як же Ви підтримували воровський режим В. Януковича?», була отримана відповідь: «Все рівно яка кішка, аби мишей ловила». Ген гідності протистоїть повазі до позицій розподілу ресурсів, влади, кримінальним схемам захоплення власності.

Іноді спробою довести ген гідності стає спроба масштабування величності перемоги на макрорівні – геополітиці, але це лише є спробою психологічної компенсації соціального організму. Імперські амбіції зіштовхуються з відсутністю дослідження основи ідеологічних фракталів цілісності, які спочатку мають характеристики фрагментарності, а потім тиражуються та прагнуть покрити соціальні відносини, як соціальний пертайлінг.

Так імперські амбіції використовуючи історичну аналогію Римської імперії, часто-густо, ігнорують ідеологічне обґрунтування гідної імперії, як теоретично обґрунтованої практичної діяльності. Іноді потрібно нагадувати про те, що Римська імперія ідеологічно мала ген гідності у практиці переговорів та в поведженні Сципіона молодшого, який є не тільки відомим полководцем, а й створив соціально поведінковий патерн «римлянина». Він не тільки стверджував грецьку культуру та боровся за очищення римських звичаїв від розніженості та прагнення до розкоші, а й змінив традиційну форму молебнів з прохання богів про розширення імперії на збереження могутності римського народу. З гуртком Сципіона пов'язується заключний етап створення римської філософії, про це писав і його сучасник Цицерон (106-43 рр до н.е), праці якого також позначають цей етап.

Саме він повідомляє про існування гуртка Сципіона, в який входили відомі римські політики, поети і філософи. Серед них особливої уваги заслуговує близький друг і однодумець Сципіона Еміліана (ок.185 - 129 рр. до н.е) – стоїк Панетій (ок.180 - після 110 рр. До н.е). Він не тільки заснував Середню Стою, а й познайомив римлян з стоїчної філософією. Гуманістичний пафос його етики та вчення про чотири характера людини знайшли живий відгук і розуміння у сучасників.[10, с.3-4].

На думку Л. Іванової, та з цією думкою погодяться всі дослідники, які захоплені історичною постаттю Сципіона, основою популярності і ідентифікації римської гідності став гуманізм.

З творчістю Панетія і діяльністю членів гуртка Сципіона пов'язано формування гуманістичного світогляду в Стародавньому Римі, тому між грецьким антропоцентризмом та римської *humanitas* була одна істотна відмінність. Образ людини у римлян став живим і пластичним, у той час як у греків він був ще занадто абстрактним. Римляни, які були натхненні грецькою культурою, створили свій власний ідеал. Слова *homo* і *humanitas* служать для позначення найкращих людських якостей і нерідко вживаються як синоніми. Під гуманістю римляни розуміли таку систему цінностей, в якій людина була головною точкою відліку. Всі люди у взаєминах один з одним повинні пам'ятати про первинну загальнолюдську спорідненість. Співчуття і взаємовиручка – це основи гуманної поведінки, і без них неможливо собі уявити жодне здорове суспільство. Абсолютно очевидним є те, що під впливом греків римляни навчилися інакше мислити і відчувати. Пом'якшення звичаїв і розширення кругозору стало важливим підсумком процесу елінізації. Гуманна людина (*homo humanus*) повинен мати такі моральні якості як поміркованість, розсудливість, м'якість, врівноваженість і привітність. Освіта теж була дуже важливим критерієм гуманності. Опановуючи вільні мистецтва, людина долучається до культури і цивілізації [10, с.17].

Для розуміння соціальних відносин у розгляді схожості важливим є дослідження не тільки подібності форми, а й змісту, відображеного в формі. Іншими словами, центральною є діалектика змісту і форми в горизонтальному просторі експансивної форми, так і рівневному масштабуванні, формуванні подібності на різних рівнях – мікро-, мезо-, макро-, мега- рівнях. При цьому відкритим

залишається питання про базовий рівень, з якого починається тиражування фрактальності в послідовній або цикловій ітерації.

Це дуже близько до концептуального визначення Арнольда Тойнбі про противаги відірваній верхівці, преміальному класу, низів, бази для формування такого явища, як вселенська церква, де пограничний ген справедливості та братерства здатен до багаторазової самоорганізації. Але ця форма ще знаходиться у пошуку обходу «антивірусних програм» з позиції влади нікчемності. Наприклад, глобальна концепція індексу розвитку людського потенціалу звернула увагу на права людини та гідність окремого представника людства проти паразитарного використання олігархічно-кланової моделі державного устрою «країн, що розвиваються», була обрана людинорозмірність як фрактал людського розвитку.

Фрактальний аналіз владних відносин має достатню евристичність у своїй розмірності, як кількості факторів ситуації, що тиражується, та її радіусу дії. Наприклад, системи самоорганізації при відсутності гідності (як спрямованості ітерацій), образ спрямованості турбулентного потоку, має визначеність та розмірність у помилках фрактальності (якщо це детерміновані фрактали) та переходу до нелінійних фракталів. Важливим фрактальний аналіз є для фазових переходів у процесах кристалізації владної структури або її спотворених атракційних тяжінь до структур ентропії, їх селекції та повторювання в ітераціях.

Простір соціальної фрактальності був достатньо обмеженим але соціальний прогрес потребує зрозумілої самоподібності в ідеях, здатних об'єднати дії ствердження прав людини.

Можна згадати аргументи критики концепції мультикультуралізму, які спираються на проблемах практики інклюзії мігрантів у життєустрій країни. Це визначило неочікувані форми культурних локусів, територій іншої культури в межах існуючих держав, на яких обмеженим є впровадження системи розвитку розвинутої країни. Чинниками цих процесів є низька зв'язаність «іншої культурної» локації, яка, часто-густо, тяжіє до високо розвинутих територій в країнах, перш за все, у столицях, займаючи у них сектора некваліфікованої, але життєзабезпечуючої праці. Власне ці «інші культурні» локуси є культурними фракталами з країн гуманітарної катастрофи. Засоби масової інформації визначають згуртовану ідентифікацію серед біженців тих групи людей, які мають бойовий досвід або навіть терористичний досвід. У цих питаннях фрактали є самоподібними цілісній державі у попередньому стані, з якого зроблена втеча або ухід. Свої та інші фрактали, які мають різну розмірність всередині країни починають зіткатися, знаходитись у суперечках та лише іноді, взаємодоповнювати одне одного. При цьому іноді формуються нові фрактали з новою розмірністю, що створює шорсткості та неоднорідності у соціально-політичному, економічному та культурному ландшафті країни.

На наш погляд, не менш важливим є дослідження формування тенденцій у країні не тільки атракції, а також репеленсії (на наш погляд доцільно розглядати латинське поняття *repellency* – відштовхування, здатність не поглинати, та я пропоную ввести його у наш розгляд, як поняття, що позначає протилежний атракції процес). У соціальній самоподібності репеленсія визначає саме деформацію при опорі, зміни фракталів під напругою, збільшення дистанції у відштовхуванні, є процесом протилежним атракції, та знаходиться з нею у діалектичній єдності та протиборстві. Протириччя атракції та репеленсії є джерелом розвитку самоподібності та відмінності.

Висновки. Підсумовуючі постановку питання про можливість застосування фрактального підходу до соціальних процесів, визначимо основні суттєві характеристики фрактального підходу, що відбивають специфіку соціальних процесів та є атрибутами застосування фрактального підходу до соціальної сфери.

У соціальних процесах показниками застосування фрактальної теорії, як міри її предметного поля, є таке:

По-перше, це є хаотична «дрібність» іррегулярних соціальних фрагментів. Ці процеси ми спостерігали під час революційних подій та формування самоподібних громадянських структур опору.

По-друге, формування самоподібності як у горизонтальному, площинному, так і вертикальному спрямуваннях, що визначається двома процесами. З одного боку, це є пертайлінг, покриття деякої площі відносин подібними фреймами, патернами, стереотипами (міфологемами, теологемами, ідеологемами, технологемами, самовідтворюючимися сюжетними цілісностями міфу, релігії, ідеології та технології). З іншого боку, це є скейлінг, масштабування у напрямі мікро – мезо – макро – мега рівнів або у зворотньому напрямі. При цьому скейлінг може охоплювати як один (пертайлінг), так декілька та всі рівні масштабування.

По-третє, процеси мають повторювальний, циклічний, ітераційний та рекурсивний характеристики. При цьому ітераційний характер процесу безпосередньо пов'язаний з пертайлінгом, а рекурсивний характер визначає скейлінг, оскільки функція відтворює себе, та процес себе відтворює внутрішньо навіть при збільшенні або зменшенні масштабу. Повторювальний та циклічний характер визначає вже не просторову (як ітераційний та рекурсивний процеси) домінацію, а часову – послідовну визначеність.

По-четверте, фрактальний підхід відносно соціальних процесів спрямований на дослідження «просторових» хаотичних процесів у «часі». Саме тому він має евристичний потенціал у дослідженні соціальної хаотичної структури, топології, суспільного ландшафту, діалектики локального та глобального, архітектури та архітектоники соціальних відносин.

По-п'яте, фрактальний підхід має потенціал у дослідженні самоподібності частки та цілого у соціальних відносинах, хаотичних та випадкових процесах.

По-шосте, пам'ятаючи про зауваження Фолкнера про тонку структуру фракталу, деталі якої є досить малих масштабів, у соціальних процесах дослідження можуть відображати на рівні індивідуума та окремої особистості колективне, у архетипах колективного несвідомого (Карла Юнга), колективних кодах, окремих позиціях суспільної та громадської думки. На наш погляд, у цьому питанні показовими є біографія ідей «сталого людського розвитку» та «індексу людського розвитку» [докладніше див. 11] та ідеї філософського гуртка Сципіона Молодшого, які сформували ідеологему «гідності» у римській філософії.

По-сьоме, на нашу думку, фрактальні процеси доцільно вивчати у діалектиці атракції та репеленції, яка визначає тяжіння та відштовхування та дистанцію соціальних відносин у структурі, має свою проблематику у соціальних дослідженнях таких дихотоміях як солідарності та відчуження, інклюзії (участі) та аномії.

Ці атрибуції у своїй сукупності і визначають межі предметного поля теорії соціальної фрактальності.

Список посилань

1. Мандельброт, Б. Фрактальная геометрия природы. – Москва: Институт компьютерных исследований, 2002. – 656 с.
2. Федер Е. Фракталы. – М.: Мир, 1991. – 214 с.
3. Барышев, Ю. В. Фрактальная структура Вселенной. Очерк развития космологии /Ю. В. Барышев, П. Теерикорпи. – Нижний Архыз: Специальная астрофизическая обсерватория РАН, 2005. – 396 с.
4. Балханов В. К. Основы фрактальной геометрии и фрактального исчисления/ от. ред. Ю.Б. Башкуев. – Улан-Удэ: Изд-во Бурятского госуниверситета, 2013. – 224 с.
5. Деменок С. Л. Просто фрактал. – СПб.: ООО «Страта», 2012. – 168 с.
6. Гелашвили Д.Б., Иудин Д.И., Розенберг Г.С., Якимов В.Н., Солнцев Л.А. Фракталы и мультифракталы в биоэкологии: Монография. – Нижний Новгород: Изд-во Нижегородского госуниверситета, 2013. – 370 с.: ил.
7. Петерс Э. Фрактальный анализ финансовых рынков: Применение теории Хаоса в инвестициях и экономике. – М.: Интернет-трейдинг, 2004. – 304с.
8. Алмазов А. А. Фрактальная теория. Как поменять взгляд на финансовые рынки. – М.: Изд: Admiral Markets. 2009. – 209 с.
9. Павловский Г. Система РФ в войне 2014 года. De Principatu Debili. - М.: Европа, 2014. – 200 с.
10. Иванова, Лилия Алексеевна Возникновение римской философии и кружок Сципиона: авт. дисс... к.ф.н. – М.: МГУ, 2010. – 24 с.
11. Лепський М.А. Ідея «людського розвитку» в контексті вивчення трансформаційних фаз новачії (біографічний метод розвитку ідеї) //Сталий розвиток суспільства: Запорізький регіональний досвід: монографія /укладачі Лепський М.А., Дударева І.В., заг. ред. Лепського М.А. – Запоріжжя: КСК-Альянс, 2015. – С.12-28.

References

1. Mandel'brot, B. Fraktal'naja geometrija prirody. – Moskva: Institut komp'juternyh issledovanij, 2002. – 656 s.
2. Feder E. Fraktali. – M.: Mir, 1991. – 214 s.

3. Baryshev, Ju. V. Fraktal'naja struktura Vselennoj. Oчерk razvitija kosmologii /Ju. V. Baryshev, P. Teerikorpi . – Nizhnij Arhыз: Special'naja astrofizicheskaja observatorija RAN, 2005. – 396 s.
4. Balhanov V. K. Osnovy fraktal'noj geometrii i fraktal'nogo ischislenija/ ot. red. Ju.B. Bashkuev. – Ulan-Udje: Izd-vo Burjatskogo gosuniversiteta, 2013. – 224 s.
5. Demenok S. L. Prosto fraktal. – SPb.: ООО «Strata», 2012. – 168 s.
6. Gelashvili D.B., Iudin D.I., Rozenberg G.S., Jakimov V.N., Solncev L.A. Fraktaly i mul'tifraktaly v biojekologii: Monografija. – Nizhnij Novgorod: Izd-vo Nizhegorodskogo gosuniversiteta, 2013. – 370 s.: il.
7. Peters Je. Fraktal'nij analiz finansovyh rynkov: Primenenie teorii Haosa v investicijah i jekonomike. – M.: Internet-trejdng, 2004. – 304s.
8. Almazov A. A. Fraktal'naja teorija. Kak pomenjat' vzgljad na finansovye rynki. M: Izd: Admiral Markets. 2009. – 209 s.
9. Pavlovskij G. Sistema RF v vojne 2014 goda. De Principatu Debili. – M.: Evropa, 2014. 200 s.
10. Ivanova, Lilija Alekseevna Voznikovenie rimskoj filosofii i kruzhok Scipiona: avt. diss... k.f.n. – M.: MGU, 2010. – 24 s.
11. Leps'kij M.A. Ideja «ljuds'kogo rozvitku» v konteksti vivchennja transformacijnih faz novacii (biografichnij metod rozvitku idej) //Stalij rozvitok suspil'stva: Zaporiz'kij regional'nij dosvid: monografija /ukladachi Leps'kij M.A.,Dudareva I.V., zag.red. Leps'kogo M.A. – Zaporizhzhja: KSK-Al'jans, 2015. – S.12-28.

ЛЕПСКИЙ М.А.

доктор философских наук, профессор,
декан факультета социологии и управления,
Запорожский национальный университет (г. Запорожье, Украина)
e-mail: waysensey@gmail.com

ТЕОРИЯ СОЦИАЛЬНОЙ ФРАКТАЛЬНОСТИ: К ПОСТАНОВКЕ ПРОБЛЕМЫ И ОПРЕДЕЛЕНИЯ ПРЕДМЕТНОГО ПОЛЯ

Аннотация

Статья посвящена осмыслению основ теории социальной фрактальности, постановки проблемы и ее предметного поля. Целью статьи является раскрытие возможностей теоретического применения идей фрактального подхода в исследовании социальных процессов. В статье определены возможности и предметное поле применения теории социальной фрактальности на основе исследования процессов скейлинга (масштабирования), самоподобия, итераций, повторяемости, аттракции и репеленции (введено в научный оборот в этой статье).

Ключевые слова: социальная фрактальность, скейлинг, самоподобие, итерация, повторяемость, пертайлинг, аттракция, репеленция.

LEPSKIY M.

Honored Doctor of Philosophy, Professor,
Dean of the Faculty of Sociology and Administration,
Zaporizhzhya National University (Zaporizhzhya, Ukraine)
e-mail: waysensey@gmail.com

THEORY OF SOCIAL FRACTAL: FOR POSING THE PROBLEM OF DEFINITIONS AND THE SUBJECT OF FIELD

Summary

The article is devoted to understanding the foundations of the theory of social fractal: a statement of the problem and its subject field. The aim of the article is the use of the potentialities of the theoretical ideas of fractal geometry in the study of social processes. The article defines the subject field and the possibility of applying the theory of social fractal based on research of the process of scaling, self-similarity, iteration, repetition, attractions and repelention (introduced in the scientific use in this article).

In terms of social processes the markers of the use of fractal theory, as a measure of its subject field are the following characteristics.

First, it is chaotic "fractionality" of social irregular fragments. These processes we observed during the revolutionary events and the formation of self-similar structures of civil resistance.

Secondly, the formation of self-similarity in both horizontal planar direction, is determined by two processes. On the one hand, it is pertiling, covering certain areas of relations with similar frames, patterns, stereotypes (mythologems, teologems, ideologems, tehnologems, these are the integrity of myth, religion, ideology and technology that self-replicate). On the other hand, it is scaling, zooming toward the micro - meso - macro - mega levels or in the opposite direction. This may include scaling as one (pertiling) and several zoom levels as well as all of them.

Third, the processes have repetitive, cyclical, iterative and recursive characteristics. This iterative nature of the process is directly related to pertiling, and recursive nature determines scaling as a function of reproducing itself, and the process plays itself internally even when zoomed. Repeating and cyclical nature already does not define spatial (both recursive and iterative processes) domination, but determines the time indication, and sequence.

Fourth, fractal approach regarding social processes aims to study "space" chaotic processes in "time". That is why it has heuristic potential in the study of chaotic social structure, topology, social landscape, dialectics of local and global, architecture and architectonics in social relations.

Fifth, fractal approach has the potential in the study of self-similarity of total and a share in social relations, chaotic and random processes.

Sixth, bearing in mind the observations of the fine structure of Faulkner fractal, details of which are fairly small scale, in social processes the studies may reflect the collective at the level of the individual, the archetypes of the collective unconscious (Carl Jung), the codes of collective and individual positions of social and public opinion. In our view, this issue is revealing the biography of ideas of "sustainable human development" and "human development index" and philosophical ideas of Scipio the Younger's philosophical circle that formed the ideologem "dignity" in Roman philosophy.

Seventh, in our opinion, fractal processes are advisable to study in the dialectic of attraction and repelention which determines attraction, repulsion and distance of social relations in the structure and has its own problems in social research in dichotomies of solidarity and alienation, anomie and inclusion and others.

These attributions in their integrity determine the limits of the subject field of social fractal theory.

Keywords: social fractal, scaling, self-similarity, iteration, repetition, pertiling, attraction, repelention.

УДК: 323

ДОДОНОВ Р.А.

доктор философских наук, профессор,
заведующий кафедрой философии

Донецкого национального университета (г. Винница, Украина)

e-mail: dodonovr@mail.ru

ДВЕ СТРАТЕГИИ РАЗРЕШЕНИЯ КОНФЛИКТА НА ДОНБАССЕ

Аннотация

Статья посвящена осмыслению существующего мирового опыта по разработке стратегий выхода из межнациональных конфликтов. В зависимости от сохранения или не сохранения территориальной целостности страны выделяются «приднестровская» и «чеченская» стратегии. Хотя в настоящий момент в Украине преобладают «приднестровские тенденции», чреватые отделением Донбасса, более желаемым является «чеченская модель», суть которой заключается в сохранении территориальной целостности посредством продуманной и целенаправленно осуществляемой государством политикой замирения. Доказывается, что процесс замирения жизненно необходим для социального и духовного здоровья нации, без него возможны рецидивы конфликта.

Ключевые слова: Украина, Донбасс, конфликт, замирение, Приднестровье, Чечня, стратегия.

Минск, 12 февраля 2015. Изнурительные многочасовые переговоры в «норманском формате» завершаются подписанием соглашения о прекращении огня на Донбассе, отводе тяжелой техники и